

Marta Komorowska-Pudło

SEKSUALNOŚĆ MŁODZIEŻY

przełomu XX i XXI wieku

WYDAWNICTWO WAM
Kraków 2013

Wstęp

Zagadnienie seksualności człowieka budziło zainteresowanie badaczy każdej epoki. Jako jedna z najważniejszych sfer życia kobiety i mężczyzny stanowiła przedmiot rozważań i badań wielu filozofów i medyków w czasach bardziej odległych, a także naukowców różnych dziedzin wiedzy, m.in. takich, jak psychologia, seksuologia, socjologia, pedagogika, etyka, w czasach współczesnych. Jednakże, pomimo że zajmowano się tym samym obszarem życia człowieka, różne było podejście naukowców do seksualności, inny był zakres analizowanych treści, odnoszących się m.in. do klasyfikacji i definiowania poszczególnych elementów płciowości oraz stosowanych prób i narzędzi badawczych, prowadzących do określania rzeczywistości w tej sferze.

Problematyka niniejszej publikacji odnosi się do postaw młodzieży wobec seksualności. Zakres badań prowadzonych w tej dziedzinie w Polsce i w świecie charakteryzuje się dużą różnorodnością. Część badaczy analizuje seksualność w ujęciu zawężonym, odnosząc ją jedynie do problematyki współżycia przedmałżeńskiego i stosowania metod planowania rodziny. Najczęściej poruszane w tych badaniach problemy dotyczą form aktywności seksualnej nastolatków, inicjacji seksualnej wraz z różnorodnymi jej uwarunkowaniami oraz stosowanych metod i środków zapobiegania ciąży¹. Inni

---

¹ Np. Z. Lew-Starowicz, *Atlas psychofizjologii seksu*, PZWL, Warszawa 1990; L. Gapiak, *Psychologiczne uwarunkowania aktywności seksualnej*, w: red. Z. Izdebski, *Wychowawcze, etyczne i społeczne problemy zachowań seksualnych młodzieży*, TRR Warszawa 1992; Z. Izdebski, *Seksualizm dzieci i młodzieży w Polsce; Raport z badań*, WSP, Zielona Góra 1992; J.A. Kultys, *Postawy młodzieży wobec rozpoczynania współżycia seksualnego, wierności małżeńskiej oraz stosowania antykoncepcji (Badanie porównawcze)*, „Problemy Rodziny” 1995, nr 3; R. Pawłowska, *Dorastająca młodzież o swojej płciowości*, „Problemy Rodziny” 1997, nr 5–6; S. Królikowska, *Młodzież a seks przedmałżeński*, „Problemy Rodziny” 1998, nr 3; W. Wróblewska, *Nastoletni Polacy wobec seksualności*, SGH, Warszawa 1998; M.M. Szymańska, B. Woynarowska, J. Mazur, *Inicjacja seksualna i stosowanie środków antykoncepcyjnych u młodzieży w wieku lat 15 w Polsce i innych, wybranych krajach*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 2; A. Grodzki, *Stosowanie antykoncepcji przez młodzież (doniesienie z badań)*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 4–5–6; Z. Izdebski, A. Ostrowska, *Seks po polsku*,

naukowcy interesują się poziomem wiedzy młodzieży na temat płciowości człowieka. Ustalają, co młodzi ludzie wiedzą na temat podstawowych terminów związanych z seksualnością, określają najczęstsze źródła informacji w tej dziedzinie, analizują stopień znajomości metod planowania rodziny². Niektórzy skupiają się w swoich badaniach głównie na problematyce ciąż nieletnich dziewcząt i konsekwencjach, jakie wiążą się ze zbyt wczesnym macierzyństwem. Analizie podlega poziom samoakceptacji nastoletnich matek oraz stopień ich przygotowania do podjęcia życia seksualnego. Ocenia się małżeństwa osób młodocianych i określa zagrożenia dla trwałości rodzin oraz prawidłowego rozwoju dzieci nastoletnich rodziców³. Podejmowane są także badania dotyczące zagadnień związanych z zakażeniem wirusem HIV oraz działaniami profilaktycznymi w tej dziedzinie. Ocenia się poziom wiedzy młodzieży w tym zakresie, odpowiedzialność dotyczącą zachowań seksualnych w kontekście zakażeń wirusem HIV oraz działania zapobiegające rozprzestrzenieniu się zakażeń⁴. Problematyka HIV/AIDS jest ważnym elementem badań

MUZA SA, Warszawa 2004; B. Woynarowska, *Zachowania seksualne*, w: red. A. Oblacińska, B. Woynarowska, *Zdrowie subiektywne, zadowolenie z życia i zachowania zdrowotne uczniów szkół ponadgimnazjalnych w Polsce*, Instytut Matki i Dziecka, Warszawa 2006, http://www.imid.med.pl/klient/file/zaklad08/zdro_01.pdf [09.06.2010]; Z. Izdebski, *Seksualność Polaków w dobie AIDS*, Uniwersytet Zielonogórski, Zielona Góra 2006; B. Chazan, M. Gabryś, M. Środoń, W. Wróblewska, *Ekspertyza. Zdrowotne następstwa przedwczesnej inicjacji seksualnej u dziewcząt*, Warszawa 2007, <http://www.brpd.gov.pl/uploadfiles/publikacje/ekspertyza.pdf> [28.01.2009]; J. Kurzępa, *Zagrożona niewinność. Zakłócenia rozwoju seksualności współczesnej młodzieży*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007; Z. Izdebski, *Seksualność Polaków na początku XXI wieku. Studium badawcze*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2012.

² Np. Z. Izdebski, *Seksualizm...*, dz. cyt.; A. Dołowy, *Poziom wiedzy seksuologicznej poborowych. Badania porównawcze*, „Problemy Rodziny” 1994, nr 5; W. Wróblewska, *Nastoletni...*, dz. cyt.; A. Grodzki, *Stosowanie...*, dz. cyt.; J.A. Kultys, A. Skucha, *Wiedza licealistów ze Szłupska na temat seksu*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 1.

³ Np. L. Mościcka, *Zagrożenia dla trwałości rodzin oraz prawidłowego rozwoju dzieci w małżeństwach zawartych za zgodą sądu*, „Problemy Rodziny” 1992, nr 5; W. Wróblewska, *Nastoletnie matki w Polsce – przygotowanie do życia seksualnego*, „Problemy Rodziny” 1992, nr 3; U. Kempieńska, *Małżeństwa osób młodocianych*, „Problemy Rodziny” 1999, nr 4; L. Niebrzydowski, *Poziom samoakceptacji u nieletnich matek samotnie wychowujących nieślubne dzieci*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 3; M. Bidzan, *Nastoletnie matki. Psychologiczne aspekty ciąży, porodu i pologu*, Oficyna Wydawnicza IMPULS, Kraków 2007; U. Kempieńska, *Ciąża nastolatek jedną z przyczyn zawierania małżeństwa przez młodocianych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2010, nr 6; U. Kempieńska, *Rozwody małżeństw młodocianych*, „Problemy Opiekuńczo-Wychowawcze” 2010, nr 10.

⁴ Np. A. Grodzki, *Problematyka AIDS w opinii uczniów i nauczycieli szkół podstawowych*, „Problemy Rodziny” 1997, nr 4; Z. Izdebski, *Zachowania prozdrowotne i seksualne w aspekcie HIV/AIDS w Polsce*, Ministerstwo Zdrowia i Opieki Społecznej, UNDP, Warszawa 1997; M.M. Szymańska, *Wiedza i postawy młodzieży szkolnej wobec HIV/AIDS*, „Problemy

związanych z zachowaniami seksualnymi młodzieży, gdyż dane, w których przedstawiane są rozmiary zakażeń w Polsce i w świecie wskazują na fakt, że aktywność płciowa kobiet i mężczyzn (również w wieku nastoletnim) jest coraz powszechniejszą drogą zakażeń wirusem HIV. Kolejni naukowcy podejmujący badania, w których pewne zagadnienia dotyczą seksualności człowieka, analizują problemy związane z funkcjonowaniem małżeństwa i postawami wobec rodzicielstwa. Dane uzyskiwane w toku tych badań dotyczą m.in. oczekiwań od małżeństwa, wyboru współmałżonka, wierności w związku małżeńskim, postaw wobec zawierania małżeństw oraz wobec dzietności⁵.

Analiza badań prowadzonych na terenie naszego kraju i w świecie pozwala na wyciągnięcie wniosku, że najczęściej dokonuje się określania postaw nastolatków wobec seksualności jedynie w aspekcie obecnego ich funkcjonowania. Badacze nie doszukują się zależności pomiędzy skalą podejmowania przez młodych ludzi aktywności płciowej i ich postawami wobec seksualności a stopniem przygotowania ich do życia w małżeństwie oraz oceną i wartościowaniem przez nich tej sfery życia. Równocześnie w badaniach poświęconych postawom młodzieży wobec małżeństwa i rodzicielstwa nie zauważa się analizy ich obecnych postaw wobec seksualności. Tymczasem seksualność kobiety i mężczyzny oraz związane z nią

Rodziny” 1997, nr 1–2; Z. Izdebski, *Zachowania seksualne w Polsce lat dziewięćdziesiątych*, „Problemy Rodziny” 1998, nr 5–6; B. Daniluk-Kula, A. Gładysz, *Ocena wiedzy i postaw młodzieży szkół podstawowych na temat zakażenia i zapobiegania HIV i AIDS*, Wydawnictwo Poznańskie, Poznań 1998; R. Chmara-Pawlińska, M. Poznańska, *Zakres wiedzy, poglądów i postaw wobec HIV/AIDS studentów uczelni opolskich*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 4–5–6; Z. Izdebski, *Seksualność Polaków w dobie...*, dz. cyt.; S. Grzelak, *Profilaktyka ryzykownych zachowań seksualnych młodzieży*, Scholar, Warszawa 2006; Z. Izdebski, *Seksualność Polaków na początku...*, dz. cyt.

⁵ Np. M. Szczepanowicz, *Miłość możliwa jest*, Wydawnictwo Apostolstwa Modlitwy, Kraków 1992; W. Ignaczyk, *System wartości małżeńskich preferowany przez młodzież Polską*, „Problemy Rodziny” 1993 nr 3; H. Pielka, *Uczniowie szkół średnich o swoich przyszłych małżeństwach*, „Problemy Rodziny” 1997, nr 1–2; K. Wenta, *Studenci o swoim przygotowaniu do życia małżeńskiego*, „Problemy Rodziny” 1997, nr 1–2; Z. Dąbrowska-Caban, *Udział mężczyzny w planowaniu rodziny*, „Problemy Rodziny” 1998, nr 3; D. Duch-Krzystoszek, *Małżeństwo, seks, prokreacja. Analiza socjologiczna*, Wyd. IFiS PAN, Warszawa 1999; Z. Dąbrowska-Caban, *Nietypowe związki małżeńskie w Polsce, doniesienia badawcze*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 3; K. Klimkowska, *Postawy młodzieży akademickiej w Polsce wobec trwałości małżeństwa i wobec rozvodu*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 4–5–6; K. Slany, *Małżeństwo i rodzina w zglobalizowanym świecie*, „Problemy Rodziny” 2001, nr 4–5–6; A. Kwak, *Rodzina w dobie przemian. Małżeństwo i Kohabitacja*, Wydawnictwo Akademickie ŻAK, Warszawa 2005; T. Biernat, P. Sobierajski, *Młodzież wobec małżeństwa i rodziny*, Wyd. Uniwersytetu M. Kopernika, Toruń 2007; K. Slany, *Alternatywne formy życia małżeńsko-rodzinnego w ponowoczesnym świecie*, Zakład Wydawniczy NOMOS, Kraków 2008; L. Dyczewski, *Wzobrażenia młodzieży o małżeństwie i rodzinie*, Wydawnictwo KUL, Lublin 2009; H. Mrzygłód, A. Nowak, R. Thurow, *Modele życia rodzinnego w świadomości studentów*, WSH, Szczecin 2010.

zachowania są nieodłącznym elementem funkcjonowania tych dwojga osób w małżeństwie i oczywistym wydaje się wpływ obecnej wiedzy, doświadczeń i nastawień młodzieży dotyczących płciowości człowieka na realizację wszystkich funkcji związanych z seksualnością w przyszłym małżeństwie dzisiejszych nastolatków. W literaturze można czasami spotkać badania, które obejmują szerszy zakres płciowości człowieka⁶, ale ich analiza nie pozwala na wyciągnięcie wniosków, wskazujących na powiązania pomiędzy aktualnymi postawami młodych ludzi wobec seksualności człowieka a ich wizją i planami związanymi z zawarciem małżeństwa i założeniem rodziny.

W związku z powyższym podjęto próbę analizy elementów związanych z seksualnością człowieka w szerokim kontekście, zarówno merytorycznym, jak i historycznym. Analiza obejmuje wiele szczegółowych danych z przełomu dwudziestego i dwudziestego pierwszego wieku (od lat siedemdziesiątych XX wieku do końca pierwszej dekady XXI wieku). Podjęte badania zostaną przedstawione w dwóch częściach. W części pierwszej, w której znajduje się niniejsza analiza, przedstawiono obraz postaw młodzieży wobec seksualności oraz próbę uchwycenia związku obecnych postaw nastolatków wobec seksualności człowieka z budowaniem wizji ich własnego małżeństwa i rodzicielstwa. W części drugiej, stanowiącej osobną publikację, zostały przedstawione czynniki warunkujące kształtowanie postaw młodzieży wobec seksualności człowieka.

W pierwszym rozdziale poddano analizie podstawowe pojęcia, do których odnosi się temat niniejszej pracy. Określono istotę seksualności człowieka i podano definicje kluczowych terminów z nią związanych. Wskazano, jakie sfery składają się na seksualność człowieka i w jaki sposób kształtuje się pełna ich integracja. Ze względu na to, że seksualność to bardzo ważna płaszczyzna funkcjonowania człowieka opisano specyfikę jej wartościowania. Ocena postaw nastolatków wobec seksualności wymaga odniesienia się do tego, co stanowi prawa rozwojowe, co powinno w poglądach, odczuciach i zachowaniach być prawidłowe i zgodne z normami, a co należy określić jako nieprawidłowe i stanowiące niejednokrotnie ryzyko zagrożeń ich rozwoju psychoseksualnego. W związku z tym dokonano opisu norm warunkujących funkcjonowanie seksualne człowieka i charakterystyki rozwoju seksualnego młodzieży w wieku dorastania.

---

⁶ Np. G. Czubińska, *Poziom wiedzy, doświadczeń i wyobrażeń młodzieży licealnej o życiu rodzinnym i seksualnym*, „Problemy Rodziny” 1993, nr 5; E. Jundziłł, *Kształtowanie postaw młodzieży wobec seksu, małżeństwa i rodziny*, „Problemy Rodziny” 1997, nr 1–2; R. Pawłowska, E. Jundziłł, *Miłość i seks w percepcji uczniów*, WSH, Koszalin 1999; E. Brzęczek, *Przygotowanie do życia w rodzinie. Stan i potrzeby*, Uniwersytet Gdański, Gdańsk 2000; B. Gola, *Modele zachowań seksualnych w prasie młodzieżowej i poglądach nastolatków*, Wyd. Uniwersytetu Jagiellońskiego, Kraków 2008.

Rozdział drugi obejmuje ogólny opis postaw młodzieży wobec seksualności. W celu ukazania specyfiki jakościowej podjętych badań przedstawiono istotę i strukturę postaw wobec seksualności człowieka oraz analizę elementów składających się na te postawy. Określenie postaw młodzieży wobec seksualności wymaga opisu ich pełnego zakresu w świetle wybranych przez autora aspektów omawianego zagadnienia, gdyż dopiero wtedy można mówić o dojrzałym, niedojrzałym lub nieokreślonym nastawieniu nastolatków do tej sfery życia. Założono, że na postawy te składają się przede wszystkim stan wiedzy młodzieży dotyczący seksualności człowieka, odczucia młodzieży, jej ocena oraz zachowania dotyczące poszczególnych elementów seksualności takich, jak: miłość, przedinicyjacyjne formy aktywności seksualnej, młodzieżowe związki partnerskie, inicjacja seksualna i przedmałżeńskie współżycie płciowe. W związku z tym, że jedną z najczęstszych konsekwencji przedmałżeńskiego współżycia seksualnego jest ciąża młodych dziewcząt, poddano analizie także postawy młodzieży wobec zawarcia małżeństwa, planowania rodziny i rodzicielstwa.

Charakterystykę poszczególnych elementów składających się na przedmiot badań poprzedza rys historyczny społecznych postaw wobec seksualności człowieka, stanowiący wprowadzenie do opisu jakości myślenia, odczuwania i zachowań młodych ludzi w sferze płciowości w czasach współczesnych.

W rozdziale trzecim przedstawiono postawy młodzieży wobec przedinicyjacyjnych form aktywności płciowej. Omówiono szczegółowo postawy nastolatków wobec miłości i młodzieżowych związków partnerskich, które tworzą w okresie adolescencji. W rozdziale tym zawarto także analizę postaw młodzieży wobec wybranych form aktywności seksualnej podejmowanych przed inicjacją seksualną. Jest to analiza postaw wobec masturbacji i pettingu.

Przedmiotem rozdziału czwartego jest analiza problematyki związanej z inicjacją seksualną i przedmałżeńskim współżyciem płciowym. Ze względu na wagę problemu ta forma aktywności seksualnej została przedstawiona w sposób szczegółowy. Omówiono istotę i znaczenie inicjacji seksualnej dla rozwoju psychoseksualnego człowieka, zaprezentowano postawy młodzieży wobec przedmałżeńskiej aktywności płciowej, skalę doświadczeń seksualnych młodzieży na przełomie XX i XXI wieku, wiek inicjacji seksualnej, czynniki skłaniające nastolatków do rozpoczęcia życia seksualnego, specyfikę i czas trwania relacji z partnerem inicjacji, a także konsekwencje zbyt wczesnego podejmowania życia płciowego i ocenę własnych doświadczeń seksualnych wskazywaną przez młodzież.

Rozdział piąty poświęcony został analizie problemu udziału młodzieży w świecie mediów i pornografii. Przedstawiono wpływ różnych środków masowego przekazu, ze szczególnym uwzględnieniem czasopism młodzie-

zowych i materiałów pornograficznych, na kształtowanie postaw wobec seksualności oraz skalę kontaktu nastolatków z tymi materiałami.

Jakościowe podejście do podjętej analizy zostało pogłębione o zbadanie postaw młodzieży wobec sfer życia związanych z seksualnością, takich jak małżeństwo, jego wartość i trwałość, rodzicielstwo, metody planowania rodziny oraz aborcja. Problematyka ta jest przedmiotem rozdziału szóstego.

W rozdziale siódmym przedstawiono metodologiczne podstawy podjętych badań empirycznych wśród młodzieży. Przedstawiono podstawowe problemy i hipotezy badawcze, opisano grupę badanych osób oraz procedurę przeprowadzenia badań. Opisano także metodę i narzędzia badawcze, skonstruowane przez autora, służące zebraniu danych na temat postaw młodzieży wobec seksualności.

Ósmy rozdział został poświęcony analizie badań własnych. Na podstawie uzyskanych wyników określono poziom wiedzy młodzieży na temat seksualności, wskazano, jakie są najczęstsze jej źródła oraz ukazano, jakie oczekiwania stawia młodzież szkolnym zajęciom edukacyjnym *wychowanie do życia w rodzinie*. Przedstawiono stosunek nastolatków do własnej seksualności oraz ich postawy wobec poszczególnych elementów składających się na ich płciowość. Ukazano także doświadczenia emocjonalne respondentów związane z przeżywaniem przez nich zmian związanych z dojrzewaniem płciowym oraz rolę ich rodziców w tym okresie życia. Przeprowadzone badania w pełni odpowiadają analizie merytorycznej przedmiotu badań, w związku z tym w części empirycznej przedstawione zostały wyniki odnoszące się do postaw młodzieży wobec miłości i młodzieżowych związków partnerskich, postaw wobec masturbacji, wobec inicjacji seksualnej i przedmałżeńskiego współżycia płciowego. Ukazano związane z przedmiotem badań postawy nastolatków wobec medialnej wizji seksualności człowieka i wobec pornografii oraz postawy wobec zaburzeń seksualnych. Ostatnim elementem podjętej analizy są wyniki badań opisujące postawy młodzieży wobec małżeństwa i wobec odpowiedzialnego rodzicielstwa oraz związek deklarowanych postaw wobec tych obszarów funkcjonowania człowieka z wyrażanymi w trakcie przeprowadzania badań postawami wobec sfer seksualności odczuwanych i doświadczanych w wieku nastoletnim.

Empiryczna analiza postaw nastolatków została, w końcowej części rozdziału, porównana z danymi uzyskanymi sześć lat później od studentów pierwszego roku studiów stacjonarnych.

Rozdział dziewiąty poświęcony jest analizie i interpretacji wyników badań, a całość pracy wieńczy zakończenie, zestawienie bibliograficzne oraz prezentacja aneksów, zawierających narzędzia własne autora, wykorzystane podczas przeprowadzenia badań.